

Креативни и дигитални дијалог са историографијом: пример сајта *Историјска библиотека*

Апстракт: Међу интернет садржајима на српском језику релативно је мали број оних који су искључиво намењени образовању, појединим научним дисциплинама и промишљању различитих проблема које ове постављају. Овако сложени захтеви углавном се препуштају укорењеној форми уџбеника, или научној периодици, док све бројнија и разноврснија публика бива ускраћена за овакве садржаје, и препуштена је на милост и немилост садржаја са унапред одређеним идеолошким матрицама и псеудонаучним тврдњама којих је најжалост, интернет на српском језику пун, нарочито када је у питању историјска наука. Притом, оваква публика често није имала прилику да изгради критички апарат којим би овакве садржаје могла да валоризује, па чак та валоризација у потпуности изостаје јер се тим садржајима приступа са властитим предубеђењима, која се само похрањују и тиме заправо, дигитални садржаји конзервирају једну форму мишљења, која тако уљуљкана и нема потребу да се мења. Са циљем да се оваква слика промени пре готово четири године (у марту 2008) покренули смо сајт *Историјска библиотека*, где се објављују текстови из различитих области историјске науке, историографије и историје књижевности. Рад на једном оваквом пројекту поставио је испред себе бројне проблеме, чије нам је решавање указало на нека важна питања из сфере објављивања дигиталног образовног садржаја: прво, велику почетну важност има стицање неопходних информатичких знања и вештина, које су углавном стране делатницима друштвених наука; друго, специфичност публике на интернету, која долази са најразличитијим нивоима предзнања и степенима интересовања, поставља као императив да се изграђује један особити језик излагања који би с једне стране чувао историографску и научну строгост, али притом не би запао у типичну научну херметичност; треће, отвореност интернет медија захтева другачији приступ публици који се остварује кроз сталан, самокритичан и отворен дијалог. Све ове и друге специфичности указују да образовни и научни садржаји на интернету представљају нов начин изграђивања научног и критичког мишљења како ускостручне, тако и шире публике, који се не може искључиво заснивати на постојећим тековинама културе, већ захтева један креативан дијалог старог и новог, који уосталом лежи у бити модерне културе.

Кључне речи: Историјска библиотека, историографија, дигитализација, историја, интернет.

Техничка и идејна агенда рада *Историјске библиотеке*

Циљ овог рада је двострук — прво, да се на конкретном примеру интернет сајта *Историјска библиотека*¹, прикажу различите фазе, недоумице и решења приликом креирања и презентовања дигиталних историјских садржаја на српском језику, док са друге стране имам за циљ да са теоријског становишта, а опет позивајући се на конкретно искуство стварања *Историјске библиотеке*, сагледам појмове дигитална историја, различите начине комуникације између потенцијалне публике и стваралаца оваквих садржаја, на који начин дигиталне технологије мењају схватање историјског и у којој мери такве тенденције мењају историографију, и пре свега да ли утичу да се садржаји које историчари презентују широј публици мењају и прилагођавају новим очекивањима. Међу питањима која ћу покушати да претресем у овом раду јесу и таква као да ли и у којој мери нови начини излагања и презентовања историјских садржаја захтевају од историчара да им се прилагоди, да стекне

---

¹ Насловна страна: <http://www.istorijskabiblioteka.com/>, приступљено 18. децембра 2011.

нова знања, али и да ли му презентовање садржаја путем интернета, које готово неумитно намеће публицистички начин излагања и комуницирања са публиком, допушта да симплификује историографска сазнања и да ли може задржати научну строгост, специфичну терминологију па чак и форме излагања карактеристичне за академску историографију. Кнут Ђелстали, норвешки теоретичар историографског метода, дао је једној својој књизи провокативни наслов *Прошлост није више што је некад била*²; нови методи, истраживачки проблеми, интересовања, заправо разноврсне промене које су по свом опсегу дотакле различите сфере од универзитетске катедре до школских програма и уџбеника, заиста могу да се подведу под наслов Ђелсталијеве књиге; с друге стране поставља се питање у којој мери дигиталне технологије, које несумњиво садрже такве могућности, у конкретној ситуацији српске културе и историографије, излазе у сусрет таквим иноваторским захтевима, а колико са друге стране конзервирају, па чак и учвршћују неке идеје које ни у ком случају не могу бити део историографије, а њихове методе и начин излагања део историографског научног метода. Због тога ћу се у овом раду осврнути и на проблем псеудоисториографије који нема никакву научну или академску легитимацију, али који свакако постоји, и за који је интернет врло погодан и плодан начин ширења, а један од разлога за његово лако ширење лежи и у чињеници да српска историографска публицистика тешко продире до ширих читалачких слојева. Пре него што се осврнем на горенаведена питања морам да се унеколико оградим: идеал историографског казивања, непристрасно сагледавање са стране и излагање са *краја* процеса и догађаја мора у овој ситуацији да уступи место динамичној реалности, у којој је трагање за новим решењима далеко чешћа ситуација него посезање за готовим формулама. Последица тога је да овај рад представља моје лично сагледавање једног деловања у коме и сам учествујем, а који је само делимично заокружен и где је прираштај нових решења и идеја готово свакодневан. Укратко, ово излагање потиче од заинтересованог делатника, из *средине* текућег процеса, где свако решење има провизоран карактер, и подложно је дискусији и преиспитивању, што је, усудићу се да кажем, можда и највећа предност код дигиталног бављења историјом.

Када смо Наташа Пешић, Урош Миливојевић и ја покретали Историјску библиотеку у марту 2008. године, имали смо испред себе само магловиту представу о томе како да остваримо нашу заједничку жељу - да креирамо и презентујемо историјске садржаје на интернету на српском језику. Никаких других унапред задатих одређења, почев од имена сајта до техничких оквира који би омогућили његово функционисање нисмо имали. За име сајта одабрали смо назив дела античког историчара Диодора са Сицилије³ које и после готово два миленијума плени ширином и амбицијом свог творца. За делатнике у сфери друштвених наука, велику препреку у остваривању технички захтевнијих пројеката представља често врло скромно информатичко знање. Волонтерски пројекти, засновани на ентузијазму својих оснивача и чланова, међу које се убраја и *Историјска библиотека* не могу да рачунају на значајнија финансијска средства која би била одвојена за техничко одржавање. Због тога смо од почетка трагали за једноставним и јефтиним решењем. Најпогодније решење био је Викидот⁴, који спада у категорију вики-фарми, односно сајтова који нуде готов оквир за реализовање пројеката на интернету, што омогућава да се са релативно скромним информатичким знањима постигну графички и функционално задовољавајући резултати. Такође ови сервиси нуде и простор за хостовање сајта, једном речју целовит склоп техничких

² Кнут Ђелстали, *Прошлост није више што је некад била: увод у историографију*, Геопетика, Београд 2004.

³ Диодор Сицилијански, *Историјска библиотека, књиге од 17. до 22. (Александар Велики и његови наследници)*, предговор, превод са грчког и коментар Маријана Рицл, Матица Српска, Нови Сад 1988.

⁴ Интернет адреса: <http://www.wikidot.com/>, приступљено 17. децембра 2011.

могућности и алатки неопходних за одржавање сајта. Овај начин уређивања омогућава и стручњацима из других области да лако презентују своја знања и рад путем интернета, без великих трошкова око техничког одржавања. Ови сервиси углавном имају врло разгранате заједнице корисника а начин рада омогућава ступање у контакт са другим члановима заједнице, од којих су многи врло предусретљиви информатички стручњаци. Захваљујући њима успевали смо да превазиђемо и најтеже техничке изазове. Сви ти различити доприноси набројани су на нашем сајту на посебној страници⁵: неки савети који се неком упућенијем могу чинити баналним, за нас су представљали велику помоћ, почев од места где ћемо правити сајт па до тога на који начин да побољшамо индексирање наших страница у претраживачима. Такође, Наташа Пешић, један од чланова нашег уредништва, током, сада већ готово четворогодишњег рада, специјализовала се за техничка питања што омогућава на *Историјској библиотеци* сталну имплементацију нових техничких решења. Заправо, један од важних елемената нашег сајта, поред нових историјских садржаја јесте и стално техничко усавршавање.

Треба напоменути да је специфичан изазов приликом покретања *Историјске библиотеке* представљало то што је на интернету било мало или нимало сличних садржаја на српском језику. Напротив, на енглеском језику је постојао и даље постоји огроман број, често уско специјализованих интернет сајтова за поједине историјске теме, а многе од њих уређују врло познати и светски признати стручњаци. Међу интернет садржајима на српском језику са историјском тематиком преовлађивали су или садржаји директно дигитализовани са штампаних предлогака (*Пројекат Растко*⁶ је свакако најквалитетнији и најважнији пример међу њима) или садржаји журналистичког типа, често сензационалистичког начина излагања и дневнополитичке интенције, за које смо сматрали да не задовољавају ни основне критеријуме историјске науке. Сва ова питања на *Историјској библиотеци* решили смо кроз практичан рад јер ни информатичка знања њених уредника, ни стање у ондашњој српској литератури није допуштало да се питању креирања дигиталних историјских садржаја приступи са унапред изграђених теоријских и методолошких основа. Тек 2008. године издата је књига Слободана Мандића *Компјутеризација и историографија 1995—2005*⁷. где су разматрана различита питања рада историчара са информационим ресурсима али је изостављено да се темељније претресе рад историчара у информатичком окружењу. У тој раној фази развоја Историјске библиотеке као кључни критеријуми издвојили су се: јасноћа и свеобухватност излагања, утемељеност у историографској литератури, стална ревалоризација објављених садржаја и спремност на константно унапређивање. Проблеми који су тада проистекли односили су се на избор тема, начин њихове презентације, однос према историјским изворима и литератури и на крају однос према различитим мишљењима која постоје у литератури о појединим контроверзним питањима.

Избор и обрада тема

---

⁵ Захваљујемо се..., <http://www.istorijskabiblioteka.com/isbi:zahvalnica>, приступљено 17. децембра 2011.

⁶ Насловна страница <http://rastko.rs/>, приступљено 17. децембра 2011.

⁷ Слободан Мандић, *Компјутеризација и историографија 1995—2005*, Београд 2005. Исти аутор је у часопису Годишњак за друштвену историју почев од 2005. године објављивао приказе интернет сајтова са историјском тематиком (*Прикази сајтова — Веб адресар*). До 2009. године издато је укупно седам наставака адресара интернет сајтова. Поред Мандића у српској историографији се питањем значаја дигиталних технологија за историјску науку позабавили су се и Ненад Миленовић и Александра Фостиков (Ненад Миленовић, Александра Фостиков, *Интернет и дигитализација у историјском истраживању*, Историјски часопис LI (2004), стр. 187—203).

Прво решење које се наметало било је да смањимо тематски оквир на оне области којима се наши уредници баве и тиме да добијемо концентрисанији садржај, о релативно уском броју тема. Ипак смо одабрали другачији приступ, иако можда мало преамбициозан — *Историјска библиотека* има за циљ објављивање текстова из свих области политичке, војне, историје уметности и књижевности. Што се тиче избора тема, сви приложници који испоштују основни критеријум историографске утемељености и темељне обраде одређене теме, могу да рачунају да ће такав текст, после техничког сређивања, бити објављен на *Историјској библиотеци*. То такође значи да је *Историјска библиотека* од самог почетка потпуно отворена за нове чланове и да нам се током претходних година прикључила група историчара и студената историје који су такође дали значајан допринос развоју сајта. Насупрот томе на појединим интернет сајтовима, приметна је тежња да се велики број важних историографских тема (а слична тенденција постоји и у другим областима) површно обради са циљем да се читаоцима пруже елементарне информације о свим важнијим личностима и догађајима. Овај приступ је свакако легитиман начин обраде историјских тема, али је унеколико супротан начелима *Историјске библиотеке* — он симплификује сложене историографске проблеме, тежи затворености и давању целокупног, али штурог погледа на целину историјских процеса. Ми смо ипак одабрали другачији приступ: усвојили смо као једно од кључних начела да је *Историјска библиотека* отворен пројекат, који се стално допуњује у складу са интересовањима својих приложника али где је циљ увек изложити тренутни развој и достигнућа историографије о некој области. Заснованост на поузданој, квалитетној историографији, кључан је путоказ у раду на *Историјској библиотеци*, и важан показатељ нашим читаоцима да су теме обрађене на основу рецентних историографских радова и са различитих аспеката. Морам да нагласим да је главна форма текстова на сајту прегледни чланак, тако да је коришћење историјских извора ограничено на илустративну, а не на доказну функцију, какву имају у историографским расправама. Начин коришћења и валоризације историографских достигнућа приликом писања чланака биће детаљније изложен у другим деловима чланка. Што се тиче практичних аспеката рада на *Историјској библиотеци* важно је напоменути да се изузетна пажња поклања ауторским правима употребљаваног ликовног материјала што је код интернет садржаја на српском језику више изузетак него правило. То подразумева да користимо искључиво слике у слободном власништву или слике за које смо добили експлицитну дозволу од власника ауторских права да можемо да их објављујемо. Како би тај сегмент био потпуно јасан и транспарентан за сваку слику постоји посебна страница са подацима о аутору и лиценци, што може да користи и посетиоцима као путоказ на који начин имају право да користе одређене материјале.

Уз помоћ два примера покушаћу да илуструјем на који начин на сајту *Историјска библиотека* имплементирамо резултате историјске науке. Такође ти примери ће послужити да илуструјем која је квалитативна разлика између стварања нових садржаја и репродукције већ постојећих (морам да нагласим да овај приступ има изузетно велику културну вредност) и на који начин обрада различитих сегмената једне теме може да задовољи потребе различитих група читалаца. У питању је чланак о српском књижевнику с почетка 19. века Миловану Видаковићу⁸ и читавој једној категорији текстова које смо назвали *кратки чланци* или *историјске анегдоте*.

Милован Видаковић је необична појава у српској књижевној историји — скрајнут са главних токова књижевности још током свог живота неретко је био тема написа многих каснијих

---

⁸ Милован Видаковић, *Историјска библиотека*, адреса: <http://www.istorijskabiblioteka.com/art.milovan-vidakovic>, приступљено 18. децембра 2011.

књижевника и књижевних историчара, међу њима је било и доста оштрих критика, па се може рећи да је он један од књижевника познатијих због својих критичара него због својих књижевних остварења. Иако је његов стваралачки лик понегде приказиван готово карикирано, од великог је значаја што су о овом књижевнику писала и неки од најзначајнијих српских књижевних историчара, између осталих и Павле Поповић⁹ и Јован Деретић¹⁰, док се у новије време његовим радом бавио Ненад Николић¹¹. Два првонаведена аутора Видаковићевом раду су приступили са различитим истраживачким парадигмама — Поповић је написао *узор позитивистичке монографије* како његово дело означава историчар књижевности Миодраг Матицки а Деретић је приступио Видаковићу са структуралистичких позиција. На ове радове настављена су херменеутичка и културноисторијска истраживања Ненада Николића. У неком интернет директоријуму који би садржао дела ових аутора неупућени читалац једноставно не би могао да се снађе без претходних књижевноисторијских знања — док би му се Поповићев приступ могао учинити одвећ неактуелан због огромног броја биографских података, Деретићеви и Николићеви радови могли би деловати неприступачно због сложене терминологије и ускоспецифичних циљева њихових студија. У овом случају читалац би се за једно целовито сагледавање Видаковићевог дела морао или упознати са приличним корпусом литературе или би при избору литературе морао већ да поседује извесна знања, која би превазилазила елементарну обавештеност. Овако нешто свакако се не може очекивати од читаоца лаика који је заинтересован да сазна основне информације о Видаковићу и његовом месту у српској књижевности и књижевној историји. Ову празнину покушали смо да попуњимо на сајту *Историјске библиотеке* прегледним чланком о Видаковићу где би се приказали различити приступи, присутни код различитих аутора, а валоризација Видаковићевог дела је дата у културноисторијском и књижевноисторијском контексту. Тако се на елементарном нивоу знања читалац може упознати са књижевном биографијом, на наредном ће бити у прилици да се упозна са поетиком и епохом у којој је споменути аутор стварао док би најзаинтересованији читалац био у прилици да се упозна и са прихолошким, моралним и културноисторијским аспектима дела једног аутора. Овакав приступ поставља питање валоризације поједине личности, догађаја, дела или процеса. Задржаћу се на споменутом примеру: литерарна валоризација једног дела је предмет књижевне критике, која има особите приступе и методе, па један прегледни чланак не може да претендује на тако нешто, не само због сложености и обимности наведеног процеса већ што би се тиме одвојио од историографских основа (у осом случају књижевноисторијских) на којима је чанак заснован, а што смо истакли као један од кључних параметара рада на *Историјској библиотеци*.

Пружањем различитих гледишта, прецизно ситуираних у одређену епоху и интелектуалну средину исцрпљује се задатак писца прегледног чланка, а читаоцу преостаје да сам изграђује сопствено гледиште. Како је за развој критичког мишљења неопходна свестрана информисаност о појединим питањима, мислимо да је овакав начин информисања веома битан допринос у подстицању критичког промишљања различитих проблема и питања. Проблем који не решава дигитално публикување већ постојећих радова о појединим темама нарочито је приметан код изразито контроверзних тема, где се један поред другог могу наћи потпуно превазиђени и ненаучни радови и дела најјеминентнијих стручњака у појединим

⁹ Павле Поповић, *Милован Видаковић*, Сабрана дела, књига VII, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2000.

¹⁰ Јован Деретић, *Јован Деретић, Видаковић и рани српски роман*, Нови Сад 1980.

¹¹ Ненад Николић, *Кастриране јуноше: Жеља и приповедање у романима Милована Видаковића*, Нови Сад 2004; Исти, *Полемика Вука и Видаковића-рат култура*, Зборник Матице српске за књижевност и језик 55 (2007), 477—510.

областима. Покушаћу да се на ово питање нешто детаљније осврнем у делу чланка о историјској публицистици и псеудоисториографији.

Други карактеристичан случај односно, читава категорија текстова на *Историјској библиотеци* јесу такозвани кратки чланци. Код писања кратких чланака циљ нам је да сагледамо неки карактеристичан, често анегдотски догађај, појаву, личност, у мање строгој форми, може се рећи краћем есеју. Та форма у контексту рада на нашем сајту пружа неколико могућности: да проширимо тематски оквир, нарочито код оних тема за које међу нашим ауторима постоји слабије интересовање или које би ради квалитетне обраде захтевале изузетно дуг рад, затим да кроз кратку форму, заснивајући излагање на историографским расправама и чланцима прикажемо резултате најновије или старије историографије, затим да у виду кратких чланака прикажемо неку тему која није у већој мери заступљена у историјској литератури на српском језику; на крају овакви текстови нам служе као показатељ да се о историјским темама може писати интересантно без сензационалистичког призвука. Међу текстовима где се обрађује нека у српској историографији слабије присутна тема је онај о *Жарнаковом ударцу*¹², где је приказан један дворски сукоб у Француској у 16. веку у коме је захваљујући истрајности и посвећености неугледни дворјанин однео победу у двобоју против прекаљеног борца а у чланку *Стефан Урош и евнуси*¹³ приказали сусрет различитих култура и изненађење које је проистекло из међусобног неразумевања.

Дигитална историјска публицистика: нови облик историјског излагања

Историја и историјско никада се не могу ограничити на академски и образовни дискурс. Изван академских катедри и школских клупа, историјских часописа и монографија постоји један сложен слој писања и говора о историји и разумевања историјског. Називи улица, обележавање јавног простора, култура сећања, прославе и манифестације само су неки од сфера у којима се историјско претаче у свакодневно. Често се то свакодневно историјско заснива на дубоко увреженим стереотипима и непотпуним сазнањима. У том смислу дигиталне технологије дају прилику историчару да врши сталну коректуру уврежених мишљења, да испитује и ослушкује токове јавне историјске дебате, и да се по потреби, а увек поштујући начела своје професије у њу и укључи. Историчар, као друштвени делатник, у време дигиталних технологија има далеко веће могућности али и далеко већу одговорност. Заправо не може се рећи да су историчари и историја икада били ван сфере живог интересовања јавности. У Британији, на пример, почев од осамдесетих година 20. века медијско експонирање историчара готово је преобразило његов друштвени лик, па се тако поред академског историчара чврсто везаног за своја истраживања и предавачке дужности, појавио и лик *медијског историчара*, који захваљујући наступима на телевизији и у штампаним медијима, стиче популарност до тада потпуно некарактеристичну за посленике историјске науке.¹⁴ Мада у српској средини ова појава није тако карактеристична свакако да су историчари присутни у јавном простору, и да учествују у различитим дебатама, не увек уско везаним за њихова истраживачка интересовања. Дигиталне технологије и интернет пре свега су том начину деловања дали само један нови подстицај, па тако на пример истакнути

¹² Жарнаков ударац, Историјска библиотека, <http://www.istorijskabiblioteka.com/art2:zarnakov-udarac>, приступљено 18. децембра 2011.

¹³ Стефан Урош и византијски евнуси, Историјска библиотека, <http://www.istorijskabiblioteka.com/art2:stefan-uros-i-evnusi>, приступљено 18. децембра 2011.

¹⁴ Jerome de Groot, *The public historian, the historian in public* у *Consuming history. Historians and heritage in contemporary popular culture*, Routledge, London-New York 2009, 17—22, са већим бројем примера и подробном културолошком анализом.

француски историчар Жак Ле Гоф путем свог налога на Твитеру редовно комуницира са својим читаоцима.¹⁵ Оно што интернет омогућава, а што до сада није било присутно код презентовања историјских садржаја јесте непосредна и брза комуникација са читаоцем, за коју верујемо да је један од незаменљивих елемената у креирању квалитетних историјских садржаја на интернету. Друштвене мреже као што Фејсбук и Твитер за то су посебно погодне, па и Историјска библиотека одржава истоимене странице на овим два друштвеним мрежама. То није само прилика да окупимо љубитеље историје и да објављујемо садржаје са сајта, него и да дискутујемо о различитим историјским питањима, о темама актуелним за развој сајта и да ослушкујемо реакције читалаца и прилагођавамо у извесној мери развој сајта жељама публике. Такође имамо *Њузлетер* којим обавештавамо о најновијим дешавањима на сајту и *Књигу утисака* где директно добијамо мишљења која с једне стране представљају сатисфакцију за постигнуто, а са друге нам указују у ком правцу би требало да се креће сајт. Сви ови начини комуникације заједно су важан канал презентације садржаја али такође, што је можда и важније, пут којим се сагледава мишљење публике, што за развој једног пројекта на интернету има прворазредну важност. Ова нове могућности не значе да је уобичајан начин бављења историјском науком неадекватан и неактуелан — напротив, нове технологије само проширију спектар могућег деловања, а на историчарима и делатницима у другим друштвеним наукама је да осмисле на који су начин спремни да искористе ове могућности.

Такође, важно је напоменути да историјска публицистика на интернету може да има и дидактичку намену, али која опет није сама по себи разумљива већ мора бити осмишљена и вођена унапред задатим дидактичким начелима. Читалачко и образовно искуство формирано у додиру са школским градивом, може бити надограђено и проширено садржајима на интернету, али се ово не може извести без пажљиво осмишљеног коришћења тих садржаја. Чак и водећи иноватори у историјској науци, француски *аналисти*, наглашавали су да школски програм тек делимично може да апсорбује резултате модерне историографије док је класичан приступ, заснован пре свега на познавању политичке историје, неопходан на елементарном нивоу. Квалитетан публицистички рад може бити важна спона између елементарних знања и захтевнијих научних садржаја. Интернет као медиј пружа раније непојмљиве начине комуникације између историјске науке и популарне историје, односно историјске публицистике и далеко лакше укључивање нових сазнања у популарно писане прегледе историје. Поред *Историјске библиотеке* покренули смо и сестрински пројекат *Српски језички атеље*¹⁶, који можда у још већој мери има дидактичку функцију. Наиме, врло ниска језичка култура, нарочито на интернету, уверила нас је да је неопходан један сајт посвећен правилној употреби српског језика. Планирано је да овај сајт има заокружен садржај, односно да обухвата правопис, граматику и језичке недоумице које се јављају у српском језику. За сада је објављен правопис и низ језичких недоумица а планира се да се у будућности остваре и остали делови пројекта. Као главни подстицај за покретање оваког сајта било је евидентно лоше стање употребе српског језика, а посебно на интернету, што ће се несумњиво одражавати и на општи пад језичке културе. С друге стране, готово сви језици имају сличне садржаје и то покренуте и одржаване од институција културе (као директан инспиратор послужио је специјализован сајт RAE - Real Academia Española - Шпанске краљевске академије, који је посвећен шпанском језику), а како сличних садржаја које би одржавале институције које се баве српским језиком нема, група ентузијаста, међу којима су професионални филолози али и људи посвећени лепој речи, окупила се како би попунила ову празнину.

¹⁵ Jacques Le Goff, Twitter, адреса: <http://twitter.com/#!/JacquesLGoff>, приступљено 18. децембра 2011.

¹⁶ Српски језички атеље, насловна страница: <http://www.srpskijezickiatelje.com/>, приступљено 18. децембра 2011.

Псеудоисториографија и инетрнет

Што се тиче псеудоисториографије, она са методолошког и социолошког становишта представља сложен феномен, у литератури још недовољно емпиријски испитан, па ћу се ја задржати само на једном кратком размишљању о односу интернета, историјске публицистике и овог феномена. Како је социолог Ђокица Јовановић приметио, експанзија псеудоисториографског као само једног од облика псеудонаучног мишљења, дешава се у оним друштвеним приликама када постоје снажне тенденције да се одузме легитимитет историји, као рационалној научној дисциплини и уместо преиспитивања отвореног научног сазнања нуде се заокружени, једноставни одговори и на најсложенија питања.¹⁷ Радивој Радић¹⁸, византолог и један од водећих популизатора историјске науке међу српским историчарима, указао је да недостатак приступачних прегледа разних историјских тема погодује развоју псеудоисториографије. Важна поука која проистиче из Радићевих популарно писаних дела јесте да је овај феномен погодно поље за (ре)афирмацију аутентичног историјског мишљења и да као такав представља изазов на који историчари треба да одговоре, између осталог и трагањем за новим формама комуникације са својим читаоцима. Како псеудоисториографских садржаја на интернету има много, једноставно се као потреба наметнуло покретање пројекта који би се историјом бавио са научних позиција, али који би популарном формом био примамљив ширем кругу читалаца. С друге стране, иако интернет пружа могућност читаоцу да се упозна са најразличитијим садржајима, он му баш због те несагледиве масе садржаја не може пружити чврст ослонац, односно критички мисаони апарат, уз помоћ кога би могао да валоризује различите садржаје. На српском интернету управо постоји велика количина псеудонаучних садржаја, често презентованих кроз примамљиве визуелне форме која омогућава њиховим конзументима да не осете потребу ни подстицај да се суоче са другачијим мишљењем, да преиспитају своја гледишта. Уљуљкани у та лажња знања, такође потпуно необавештени о развоју историографије, они у извесном смислу користећи садржаје на интернету конзервирају постојеће форме мишљења, без могућности да стекну ширу слику и уопште без фундаментално важне жеље да стекну нова сазнања. Уз помоћ интернета историјска наука је у прилици да се отворено суочи са оваквим феноменима, преиспита властите начине излагања и унесе новине у уобичајне форме историјске публицистике, јер комуникација између нових технологија и традиционалних дисциплина може да буде плодотворна само ако је двосмерна, уз међусобно обогаћивање и преиспитивање.

Закључак

У овом чланку покушао сам да укажем на неке теме које се односе на могућности и специфичности дигиталних историјских садржаја. Историчар Мирослав Јовановић указао је да савремени историчар у све већој мери мора не само да се бави властитим истраживањима него и да константно преиспитује методолошке и друштвене основе свог деловања¹⁹. Овом

---

¹⁷ Ђокица Јовановић, *Митски јунаци јашу на ТВ антенама. Замена историје политичким митом. Од политичког мира ка политичком кичу, у Пародија трагичног, кич као конституенс политичке и културне идеологије*, уредили Ђокица Јовановић, Јасмина Петровић, Саша Мадић, Филозофски факултет, Косовска Митровица, Институт за филозофију и друштвену теорију Београд, Истраживачко—аналитички центар Ниш, 2002.

¹⁸ Радић је између осталог и писац најобимније и свакако најуспелије критике псеудоисториографије на српском језику *Срби пре Адама и после њега : историја једне злоупотребе : слово против "новоромантичара"* (Београд 2003. и више каснијих издања).

¹⁹ Мирослав Јовановић, Радивој Радић, *Криза историје: српска историографија и друштвени изазови краја 20. и почетка 21. века*, Удружење за друштвену историју, Београд 2009.

мишљењу можемо додати да нове технологије и њихова примена у историјској науци само проширију поље ових преиспитивања. Решења која смо понудили на *Историјској библиотеци*, почев од техничке реализације, преко начина рада до презентовања садржаја могу бити добар путоказ, који је отворен за нова решења и идеје. Иако се у епохи динамичне дигиталне културе тешко може говорити о коначним решењима, свака нова епоха у трагању за њима је нови корак у процесу проширивања сазнања. А дигиталне технологије нас константно уверавају да је тај процес готово безграничан, јер како је историчар уметности Светозар Радојчић пре више деценија запазио, у науци се понекад долази до зареза али никада до тачке.²⁰

---

²⁰ *Споменица Светозара Радојчића*, приредили Слободан Душанић и други, Филозофски факултет, Београд 2009.